

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาภาพภูมิจักรวาลจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร
ชื่อนักศึกษา	นางสาววิไลรัตน์ ยั่งรอด
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์ศิลปะ
ภาควิชา	ประวัติศาสตร์ศิลปะ
ปีการศึกษา	๒๕๔๐

บทคัดย่อ

จิตรกรรมฝาผนังภาพจักรวาล เท่าที่ปรากฏในประเทศไทยปัจจุบัน มีอายุเก่าแก่ที่สุดอยู่ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ส่วนจะเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใดนั้นยังไม่สามารถตรวจสอบได้อย่างแน่ชัด แต่หากจะดูจากภูมิภาคนี้นี้แล้ว พบว่าปรากฏจิตรกรรมภาพจักรวาล มีอายุเก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แล้ว เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในถ้ำ Tun-huang ประเทศจีน และภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในศาสนสถาน ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๒๐ ในสหภาพมาเลเซีย เป็นต้น

จิตรกรรมภาพจักรวาลที่แสดงถึงภูมิศาสตร์ของจักรวาลเท่าที่พบในประเทศไทย นอกจากส่วนใหญ่จะพบบนผนังสกัดหลังของศาสนสถานแล้ว ก็ยังพบเป็นภาพในสมุดไทย และเป็นลายประดับบนตู้พระธรรมด้วย

แต่จากการศึกษา ทำให้ได้ข้อสันนิษฐานว่า เฉพาะจิตรกรรมฝาผนังภาพจักรวาล น่าจะถูกวาดขึ้นให้มีความหมายที่สำคัญเป็นกรณีพิเศษ

กล่าวคือ จิตรกรรมฝาผนังภาพจักรวาลไม่น่าจะถูกวาดขึ้นเพื่อแสดงภาพภูมิทัศน์สาม (ไตรภูมิ) อย่างที่เคยเข้าใจกันมาโดยตลอดเท่านั้น หากแต่ควรมีความหมายลึกซึ้ง คือน่าจะเป็นทั้งภาพขยายสภาวะการณในช่วงขณะที่พระพุทธเจ้ากำลังทรงเจริญพระญาณ และทรงเข้าสู่ห้วงเวลาแห่งการตรัสรู้ โดยมีภาพจักรวาลแสดงถึงสาระของสิ่งที่ทรงตรัสรู้ ซึ่งเรียกว่า “สัพพัญญุตญาณ” รวมทั้งยังเป็นภาพที่แสดงสภาวะการอยู่เหนือจักรวาล และความเป็นศูนย์กลางจักรวาลของพระพุทธองค์ในเวลาเดียวกัน

เนื่องจาก จิตรกรรมฝาผนังภาพจักรวาลเท่าที่พบ จะถูกวาดร่วมกับพุทธประวัติตอนมารผจญ ซึ่งแบบแผนของการเสนอภาพเช่นนี้ ก็คือการแสดงเหตุการณ์ขณะที่พระโพธิสัตว์กำลังก้าวไปสู่การเป็น “พุทธ” นั้นเอง

ดังนั้น การมองภาพรวมของงานพุทธศิลป์ภายในศาสนสถาน เมื่อมองภาพโดยรวมแล้วจะพบว่า พระพุทธรูปประธานก็คือพระพุทธเจ้า กำลังต่อสู้กับพญามาร (สื่อด้วยภาพมารผจญที่อยู่บนผนังสกัดหน้า) และทรงสามารถตรัสรู้ในที่สุด (สื่อด้วยภาพจักรวาลบนผนังสกัดหลัง)

เฉพาะในเขตกรุงเทพฯ พบว่าแบบแผนการวาดจิตรกรรมลักษณะนี้ พบเฉพาะในช่วง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑-๓) เท่านั้น และได้เสื่อมคลายลงทั้งด้านความหมาย และรูปแบบตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นไป

การเสื่อมความนิยมในการวาดจิตรกรรมภาพจักรวาลตามแบบแผนเดิมนั้น น่าจะเกิด จากปัจจัยทางสังคม ที่สำคัญคือความเปลี่ยนแปลงความเชื่อเรื่องจักรวาลแบบพุทธศาสนา ที่ได้ อธิติพลจากความรู้แบบวิทยาศาสตร์ของชาวตะวันตกอยู่บ้าง

มาจนถึงทศวรรษที่ผ่านมา ศิลปินได้เริ่มนำเอาภาพจักรวาลกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง แต่ ใช้อย่างที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะมักนำมาใช้เป็นเพียงภาพประดับอาคาร เช่น ประดับตามธนาคาร และศูนย์ประชุม ภาพจักรวาลในขณะนี้จึงกลายเป็นเพียงงานวิจิตรศิลป์เท่า นั้น ไม่ได้มีหน้าที่ในการสร้างความหมายที่สมบูรณ์ภายในศาสนสถานเช่นเดิมอีกต่อไป

Thesis Title	A Study on Cosmo – Geography in the Mural Paintings of the Early Ratakosin Period in Bangkok
Name	Miss Wilairat Yongrot
Concentration	History of Art
Department	History of Art
Academic Year	1997

ABSTRACT

In Thailand, the oldest mural painting which depicts cosmological geography dates back to the 18th century. This sort of cosmological motive still has an obscure origin, even though its expression in East and Southeast Asian arts and handicrafts can be traced back to as early as the 9th century, e.g. in the cave at Tun-Huang, China. In Burma, the paintings of a similar pattern are reportedly made in the 14th - 15th centuries.

The presentation of cosmological geography in Thailand not only takes form of a mural painting, but also appears in Thai lacquer and gilded bookcases. However, this study finds that the cosmological geography in a mural painting has a special meaning beyond a decorative purpose. Because the painting is always found on the wall behind the Buddha image in an ordination hall, the painting is not simply made to portray the three worlds (Tri Bhumi), but it also serves as a backdrop emphasizing the enlightenment of the Buddha. The cosmological painting behind the Buddha image represents not only the universal truth that the Buddha discovered, but also the transcendental existence of the Buddha. And because the wall facing the Buddha image always depicts the scene in which the Buddha withstands the Mara's (evil) assault, it is evident that all the mural paintings surrounding the Buddha image are geared toward one goal, i.e. to highlight the processes in which the Buddha becomes enlightened. The Buddha first encountered the evil's attack. He, however, was able to defeat the evil and subsequently attained the greatest wisdom which encompasses all the knowledge in the universe.

The mural paintings of cosmological geography behind the Buddha image existed almost exclusively in the early Rattanakosin (Bangkok) period, i.e. during the reigns of King Rama I to King Rama III. After this period, this particular painting tradition